

Marek Stokłosa

Utrata przynależności do stanu duchownego na podstawie specjalnych uprawnień przyznanych Kongregacji ds. Duchowieństwa

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 54/1-2, 43-75

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MAREK STOKŁOSA SCJ
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

UTRATA PRZYNALEŻNOŚCI DO STANU DUCHOWNEGO NA PODSTAWIE SPECJALNYCH UPRAWNIENI PRYZNANYCH KONGREGACJI DS. DUCHOWIEŃSTWA

Treść: Wstęp. – 1. Krótki zarys zwyczajnych i nadzwyczajnych sposobów utraty stanu duchownego. – 1.1. Stwierdzenie nieważności święceń. – 1.2. Karne wydalenie ze stanu duchownego. – 1.3. Reskrypt Stolicy Apostolskiej. – 1.4. Zastosowanie nadzwyczajnych procedur przy wydaleniu. – 2. Pierwsze uprawnienie w zakresie usiłowania zawarcia małżeństwa lub popełnienia innego grzechu ciężkiego przeciw szóstemu przykazaniu. – 2.1. Usiłowanie zawarcia małżeństwa. – 2.2. Konkubinat oraz inne gorszące trwanie w grzechu przeciwko czystości. – 2.3. Inne przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu. – 3. Drugie uprawnienie odnoszące się do faktu ciężkiego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego. – 4. Procedura postępowania przy zastosowaniu pierwszego i drugiego uprawnienia. – 5. Trzecie uprawnienie dotyczące porzucenia od dłuższego czasu posługi święceń. – 6. Procedura postępowania przy zastosowaniu trzeciego uprawnienia. – Zakończenie.

Wstęp

Kongregacja ds. Duchowieństwa, w liście okólnym (Prot. N. 2009 0556) z 18 kwietnia 2009 roku adresowanym do wszystkich biskupów świata¹, poinformowała o nowych uprawnieniach udzielonych 30 stycznia 2009 tej dykasterii przez papieża Benedykta XVI w zakresie przenoszenia do stanu świeckiego i zwolnienia z celibatu niektórych duchownych, którzy porzucili swą posługę i nie przestrzegają istotnych obowiązków, wynikających z przyjętego sakramentu święceń. Natomiast w liście okólnym (Prot. 2010 0823) z 17 marca 2010 roku, skierowanym tym razem do wszystkich Ordynariuszy, podała

¹ List ten w języku włoskim został umieszczony na stronach internetowych Episkopatu Polski: http://www.episkopat.pl/?a=dokumentyKEP&doc=200968_0 (data pobrania: 10.02.2011). Ponadto wersję hiszpańskojęzyczną listu publikuje *Revista Española de Derecho Canónico* 67(2010), s. 391-400.

wytyczne proceduralne, które powinny być zachowane przy wdrożeniu procedury przeniesienia duchownego do stanu świeckiego na podstawie uprawnień udzielonych wspomnianej Kongregacji.

Uprawnienia udzielone Kongregacji nie tylko odnoszą się do rozpatrywania spraw duchownych przynależących do kleru diecezjalnego, ale, jak to wynika wyraźnie z treści drugiego listu z 17 marca 2010², obejmują także przypadki duchownych inkorporowanych do instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego.

Pierwsze specjalne uprawnienie dotyczy tych duchownych, którzy usiłowali zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne, i pomimo upomnienia prowadzą nadal życie niegodziwe i gorszące (kan. 1394 §1 KPK/83), a także duchownych trwających w innym zewnętrznym grzechu ciężkim przeciwko szóstemu przykazaniu, wywołującym zgorzenie (kan. 1395 KPK/83).

Kolejna prerogatywa ma zastosowanie do tych duchownych, którzy w myśl kan. 1399 KPK/83, dopuścili się zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego, a ich ukaranie sprawiedliwą karą – nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego – staje się konieczne z racji ciężkości wykroczenia oraz w celu uniknięcia poważnego zgorzenia wiernych.

Ostatnie trzecie uprawnienie umożliwia przeniesienie do stanu świeckiego i zwolnienie z obowiązku zachowania celibatu duchownych, którzy z własnej woli porzucili posługę i nie sprawują jej od ponad pięciu nieprzerwanych lat.

Uprawnienia udzielone Kongregacji ds. Duchowieństwa, w porównaniu z aktualnie obowiązującymi kodeksowymi normami regulującymi utratę stanu duchownego, w znacznym stopniu ułatwiają procedurę przeniesienia do stanu świeckiego tych duchownych, którzy porzucili swą posługę i nie przestrzegają pewnych istotnych wymogów związanych ze stanem duchownym. KPK/83 nie przewiduje, bowiem – jak to zostanie omówione w pierwszej części niniejszego artykułu – wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego drogą administracyjną. Ponadto kara wydalenia, wymierzona zgodnie z przepisami prawa przez trybunał kolegialny za ciężkie przestępstwa przewidziane ustawą powszechną, nie uwalniała od największego obowiązku sta-

² POI. CONGREGAZIONE PER IL CLERO, *Lettera circolare n. 2010 0823*, 17 marzo 2010 (dalej: *Lettera circolare n. 2010 0823*), przypis nr 1.

nu duchownego, jakim jest zachowanie celibatu. Duchowny, zgodnie z dotychczasowym prawem, chcąc być uwolniony od tego obowiązku, musiał skierować pisemną prośbę do papieża o zwolnienie z celibatu. Z taką prośbą nie mógł wystąpić ordynariusz inkardynacji duchownego. Należy zauważyć, że wielu duchownych, którzy porzucili posługę nie tylko przez zawarcie cywilnych związków małżeńskich, nie czyni żadnych formalnych kroków, by uregulować swą sytuację w Kościele. Nowe normy, opracowane przez Kongregację ds. Duchowieństwa na podstawie udzielonych jej uprawnień przez papieża Benedykta XVI, wprowadzają istotne zmiany w tym względzie, gdyż upoważniają ordynariusza do wszczęcia odpowiedniego postępowania administracyjnego w celu przeniesienia duchownego do stanu świeckiego, wraz z dyspensą od zachowania celibatu.

Niemniej jednak, przeniesienie osoby duchownej do stanu świeckiego przy zastosowaniu jednej z trzech uprawnień udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa, może nastąpić wówczas tylko wtedy, gdy występują poważne trudności w przeprowadzeniu procesu sądowego zmierzającego do wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego, bądź też przeprowadzenia odpowiedniego postępowania w celu otrzymania reskryptu Stolicy Apostolskiej, połączonego z papieską dyspensą od zachowania celibatu. Wyraźnie o tym warunku wstępnym przypomina list okólny Kongregacji do Ordynariuszy (Prot. 2010 0823) z 17 marca 2010 roku. Stąd też należy podkreślić, że sposoby utraty stanu duchownego, ujęte w kan. 290 KPK/83 – wraz z odpowiednimi procedurami określonymi kanonami wspomnianego Kodeksu, bądź też normami specjalnymi, jak w przypadku uzyskania dyspensy od celibatu – są nadal aktualne i nie zostały zastąpione specjalnymi uprawnieniami przyznanymi Kongregacji ds. Duchowieństwa przez papieża Benedykta XVI. Zastosowanie powyższych uprawnień – jak to zostało zdecydowane podkreślone w liście – nie jest automatyczne. Kongregacja bowiem rezerwuje sobie w każdym przypadku prawo oceny trudności, które nie pozwalają na przeprowadzenie zwyczajnych kodeksowych procedur powodujących utratę stanu duchownego, a tym samym wyrażenie zgody na zastosowanie uprawnienia, właściwego do przypadku jej przedstawionego.

1. Krótki zarys zwyczajnych i nadzwyczajnych sposobów utraty stanu duchownego

Kodeks Jana Pawła II z 1983 roku przewiduje w kan. 290 trzy zwyczajne sposoby utraty przynależności do stanu duchownego. Duchowny traci stan duchowny ma mocy wyroku sądowego lub dekretu administracyjnego orzekającego nieważność przyjętych święceń (kan. 290, 1° KPK/83). Następnie status prawny osoby duchownej traci się przez karę wydalenia wymierzoną zgodnie z przepisami prawa (kan. 290, 2° KPK/83). Trzeci sposób utraty przewidziany przez ustawodawcę to reskrypt Stolicy Apostolskiej udzielony diakonom z poważnych przyczyn, a prezbiterom z najpoważniejszych (kan. 290, 3° KPK/83). Niemniej jednak pewne odstępstwa od zachowania tych zwyczajnych procedur przewidują uprawnienia przyznane najpierw w 1997 roku Kongregacji Ewangelizacji Narodów³, a później w 2001 roku Kongregacji Nauki Wiary ma mocy *Normae de gravioribus delictis* promulgowanych przez Motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela*⁴.

1.1. Stwierdzenie nieważności święceń

Pierwszy sposób utraty stanu duchownego nie budzi żadnych wątpliwości. Jeśli został wydany, zgodnie przepisami prawa, wyrok lub dekret stwierdzającego nieważność przyjętych święceń, wówczas ten, kto je zewnętrznie przyjął nie podlega żadnym obowiązkom stanu duchownego, w tym zachowania celibatu kapłańskiego (kan. 291 i 292 KPK/83). Traci również wszelkie uprawnienia właściwe stanowi duchownemu i nie może wykonywać władzy święceń⁵. Nie może udzielić także absolucji osobom znajdującym się w niebezpieczeństwie

³ Por. *Facoltà concesse dai Sommi Pontefici alla Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli*, Ius Missionale 1(2007), s. 260-261.

⁴ JOHANNES PAULUS II, Litterae Apostolicae motu proprio datae quibus *Normae de gravioribus delictis* Congregationis pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, *Sacramentorum sanctitatis tutela*, 30 aprilis 2001, AAS 93(2001), s. 737-739.

⁵ Więcej na temat skutków wyroku sądowego lub dekretu stwierdzającego nieważność święceń por. V. FERRARA, *Le conseguenze della dichiarazione di nullità della sacra ordinazione dei chierici nel canone 1712*, Apollinaris 68(1995), s. 567-586; tenże, *Natura della procedura per la trattazione delle cause di nullità dell'ordinazione e degli obblighi ad essa connessi*, w: AA.VV., *Sacramenti, liturgia, cause dei santi*, Napoli 1992, s. 125-162.

śmierci, gdyż w tym przypadku mamy do czynienia z mężczyzną, który mino, iż przystąpił do święceń prezbiteratu, przyjął je z jakiejś przyczyny nieważnie (np. z powodu przymusu lub ciężkiej bojaźni), a tym samym nigdy nie został naznaczony niezatartym charakterem sakramentalnym tych święceń. Stąd też konsekwencją wyroku lub dekretu stwierdzającego nieważność przyjętych święceń we właściwym znaczeniu nie jest utrata stanu duchownego, lecz stwierdzenie braku zaistnienia przynależności do takiego stanu z racji przyjęcia nieważnie święceń⁶. Postępowanie w sprawach o orzeczenie nieważności święceń są prowadzone, z uwzględnieniem przepisów kan. 1708-1712 KPK/83, przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów⁷.

1.2. Karne wydalenie ze stanu duchownego

Drugi sposób utraty przynależności do stanu duchownego to karne z niego wydalenie na podstawie wyroku sądowego wymierzonego przez trybunał kolegialny (kan. 1425 §1, 2° KPK/83), będącego konsekwencją popełnienia przez duchownego ciężkiego przestępstwa. Jest to kara ekspiacyjna (kan. 1336 §1, 5° KPK/83), którą wymierza się duchownemu za popełnienie przestępstwa określonego wyłącznie ustawą powszechną, a nie partykularną (kan. 1317 KPK/83). Ponadto prawodawca Kodeksu z 1983 roku nie dopuszcza możliwości wydalenia ze stanu duchownego drogą administracyjną z tej racji, że kara ta jest wymierzana przestępcy na stałe (kan. 1342 §2 KPK/83). Nadto utrata stanu duchownego przez karne wydalenie, mimo iż pozbawia wszelkich praw i obowiązków właściwych stanowi duchownemu, nie uwalnia jednak – w myśl kan. 291 KPK/83 – od obowiązku zachowania celibatu. Udzielenie dyspensy od tego obowiązku jest zarezerwowane wyłącznie Biskupowi Rzymskiemu⁸. W konsekwencji mężczyzna wydany ze stanu duchownego powinien zwrócić się bezpośrednio do papieża z prośbą o zwolnienie od obowiązku zachowania celibatu. Należy zauważyć, że w praktyce niewielu ordynariuszy decyduje się na przeprowadzenie procesu sądowego w celu wymierzenia kary wy-

⁶ Por. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico pastorale*, vol. I, Roma 1996, s. 408.

⁷ Por. JAN PAWEŁ II, Konstytucja apostolska *Pastor bonus* o Kurii Rzymskiej, 28 czerwiec 1988, art. 68, w: M. SITARZ, W. KACPRZYK (red. i opr.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, s. 217-257.

⁸ Por. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico*, dz. cyt., vol. I, s. 408.

dalenia ze stanu duchownego temu, który dopuścił się ciężkich przestępstw. Zazwyczaj poprzestają na karze suspensy zaciągniętej mocą samego prawa, jeśli duchowny usiłował dokonać zawarcia małżeństwa (kan. 1394 §1 KPK/83), czy też na jej wymierzeniu w przypadku innych ciężkich przestępstw, za których popełnienie ustawodawca nie wykluczył wydalenia ze stanu duchownego⁹.

1.3. Reskrypt Stolicy Apostolskiej

Trzeci sposób utraty przynależności do stanu duchownego to reskrypt Stolicy Apostolskiej udzielony wyłącznie na wyraźną prośbę zainteresowanego diakona z poważnych przyczyn, a w przypadku prezbitera z najpoważniejszych przyczyn. Jego skutkiem jest przeniesienie proszącego do stanu świeckiego wraz z zakazem wykonywania aktów władzy święceń, z wyjątkiem udzielenia absencji penitentom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci (kan. 976 KPK/83). Prośba o zwolnienie z wszystkich obowiązków wynikających z przyjętych święceń jest kierowana bezpośrednio do papieża, gdyż udzielenie dyspensy od obowiązku zachowania celibatu jest zarezerwowane samemu Biskupowi Rzymu (kan. 291 KPK/83).

Procedura przeniesienia duchownego do stanu świeckiego na podstawie reskryptu przebiega według zasad określonych przez Kongregację Nauki Wiary z 14 października 1980 roku¹⁰ i późniejszych wytycznych

⁹ Oprócz wspomnianego usiłowania zawarcia małżeństwa, prawodawca KPK/83 przewiduje wydalenie ze stanu duchownego za popełnienie następujących przestępstw: apostazji, herezji i schizmy (kan. 1364 §2); profanacji postaci eucharystycznych (kan. 1367); użycia przemocy fizycznej wobec papieża (kan. 1370 §1); solicytacji (kan. 1387); konkubinatu oraz trwania w innym grzechu przeciwko czystości, wywołującym zgorzenie (kan. 1395 §1), czy też popełnionych z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie lub z osobą małoletnią, poniżej szesnastego roku życia (kan. 1395 §2). Lista ta uległa znaczącej modyfikacji wraz z publikacją 30 kwietnia 2001 Motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, czy też w wyniku wprowadzonych sukcesywnie zmian w *Normae de gravioribus delictis*.

¹⁰ SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Litterae circulares *Per litteras ad universos*, 14 octobris 1980, AAS 72(1980), s. 1132-1135; tenże, *Normae procedurales de dispensatione a sacerdote caelibatu*, 14 octobris 1980, AAS 72(1980), s. 1136-1137.

właściwych Kongregacji Stolicy Apostolskiej¹¹, które są kompetentne do rozpatrywania próśb wniesionych przez duchownych¹².

O reskrypt Stolicy Apostolskiej połączony z papieską dyspensą od zachowania celibatu zwracają się w większości – jak to pokazuje współcześnie praktyka – przede wszystkim ci duchowni, którzy poprzez zawarcie związku małżeńskiego według prawa cywilnego założyli rodziny. Z tej też racji ich sytuacja życiowa staje się nieodwracalna. Nie widzą oni możliwości powrotu do wypełniania obowiązków wynikających z przyjętych święceń, gdyż ich sytuacja życiowa, w której się znaleźli, jest ukierunkowana na ponoszenie odpowiedzialności za założoną rodzinę, a szczególnie za ewentualne poczęte dzieci. Są związani suspensą wiążącą mocą samego prawa (kan. 1394 §1 KPK/83), a także zaciągnęli nieprawidłowość do wykonywania przyjętych święceń (kan. 1044 §1, 3° KPK/83), od której dyspensowanie jest w wypadkach publicznych zarezerwowane Stolicy Apostolskiej (kan. 1047 §3 KPK/83). W stosunku do nich, jak to już zostało podkreślone wcześniej, nie zostało wszczęte – w myśl kan. 1394 §1 KPK/83 – żadne postępowanie karne, zmierzające do wydalenia ich ze stanu duchownego. Trzeba jednak podkreślić, że przeważająca większość

¹¹ Przy zachowaniu norm wydanych w 1980 roku przez Kongregację Nauki Wiary, Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów opublikowała w różnych językach, w formie maszynopisu, wykaz dokumentów wymaganych przy składaniu próśb o dyspensę od obowiązków wynikających z przyjętych święceń diakonatu i prezbiteratu. Ponadto w osobnym liście okólnym określiła sposób postępowania w przypadku złożenia próśb przez duchownych, którzy nie ukończyli 40. roku życia oraz w przypadku niebezpieczeństwa śmierci. Por. CONGREGAZIONE PER IL CULTO DIVINO E LA DISCIPLINA DEI SACRAMENTI, *Lettera circolare agli Ordinari e ai Superiori generali degli Istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica*, 6 giugno 1997, Prot. Nr 263/97, Enchiridion Vaticanum (dalej: EV) 16(1997), s. 448-453.

¹² Do 1 marca 1989 roku próśby były kierowane do Kongregacji Nauki Wiary, a po tej dacie do Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Por. SEGRETERIA DI STATO, *Lettera Con riferimento al Prefetto della Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, 8 febbraio 1989, *Notitiae* 25(1989), s. 485. Natomiast z dniem 1 sierpnia 2005 roku kompetencja rozpatrywania próśb o udzielenie dyspensy została przeniesiona do Kongregacji ds. Duchowieństwa. Por. F.R. AZNAR GIL, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, *Revista Española de Derecho Canonico* 67(2010), s. 291. Każda jednak z tych dykasterii, która utraciła kompetencje rozpatrywania petycji o udzielenie dyspensy, kontynuuje rozpoznawanie tych spraw, które zostały jej już wcześniej przedstawione, ale z jakich powodów nie zostały ukończone.

tych duchownych – jak to wynika z praktyki – zwraca się do Biskupa Rzymu, za pośrednictwem własnego ordynariusza, bądź ordynariusza miejsca zamieszkania, z prośbą o udzielenie dyspensy od wypełniania obowiązków stanu duchownego, w tym celibatu, w celu umożliwienia im zawarcia sakramentalnego związku małżeńskiego i przystępowania do sakramentów świętych.

Niemniej jednak są i tacy duchowni, którzy po zawarciu związku małżeńskiego w formie cywilnej, nie są zainteresowani wystąpieniem do papieża o dyspensę. Dość często żyją oni z dala od Kościoła oraz umierają w nieuregulowanej sytuacji wobec Boga i Kościoła¹³. Ponadto jak pokazuje życie, porzucenie stanu duchownego nie tylko następuje poprzez zawarcie cywilnego związku małżeńskiego. Są duchowni, którzy oddalają się od stanu duchownego w następstwie popełnienia innych przestępstw, bądź też znalezienia się w takiej sytuacji życiowej, która jest nie do pogodzenia ze sprawowaniem aktów świeceń (m.in. homoseksualizm, choroba alkoholowa czy inne zaburzenia osobowości). Są i tacy, którzy samowolnie porzucają stan duchowny, rezygnując ze sprawowania aktów świeceń na skutek przeżywania kryzysu swego powołania czy też ciągłego konfliktu z własnym ordynariuszem. Dość często żyją oni w nieuregulowanej sytuacji, nie wypełniając obowiązków wynikających z przyjętych świeceń z jednej strony, a z drugiej nie są zainteresowani wystąpieniem z prośbą o przeniesienie do stanu świeckiego, łącznie z dyspensą od obowiązku zachowania celibatu. Również ordynariusz ich inkardynacji pozostaje dość często bezradny wobec powyższych sytuacji, gdyż kanony KPK/83, a także wspomniane już normy Kongregacji Nauki Wiary z 14 października 1980 roku, nie przyznają ordynariuszowi prawa wystąpienia do papieża z prośbą o przeniesienie duchownego do stanu świeckiego wraz

¹³ Kompetentni ordynariusze – w przypadku duchownych znajdujący się w niebezpieczeństwie śmierci, którzy zawarli cywilny związek małżeński, który może być sakramentalnie uregulowany po otrzymaniu dyspensy od celibatu – powinni przesłać (także faksem) bez zwłoki do aktualnie kompetentnej Kongregacji prośbę o udzielenie dyspensy. Do prośby, która w miarę możliwości powinna być podpisana przez duchownego, należy dołączyć opinię ordynariusza. *POF. CONGREGAZIONE PER IL CULTO DIVINO E LA DISCIPLINA DEI SACRAMENTI, Lettera circolare agli Ordinari e ai Superiori generali degli Istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica*, 6 giugno 1997, Prot. Nr 263/97, dz. cyt., nr 5. W tym przypadku nie jest wymagane zachowanie procedur zwyczajnego procesu, przewidzianego prawem. Można dołączyć, jak to wynika z przyjętej praktyki, o ile jest to możliwe, także opinię lekarską.

z dyspensą od obowiązku zachowania przez niego celibatu. Jedynym środkiem pozostaje ewentualnie wymierzenie kary suspensy, bądź też wszczęcie postępowania sądowego w celu wydalenia duchownego ze stanu duchownego w przypadku popełnienia przestępstwa, za które prawodawca przewidział karne usunięcie. Jednak karne wydalenie w myśl 291 KPK/83 nie uwalnia duchownego od obowiązku zachowania celibatu, lecz dyspensa, której udzielenie jest zarezerwowane papieżowi po wcześniejszym wniesieniu przez samego zainteresowanego umotywowanej prośby.

1.4. Zastosowanie nadzwyczajnych procedur przy wydaleniu

Przystępując do omówienia prerogatyw udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa w zakresie przenoszenia duchownych do stanu świeckiego, należy wspomnieć przede wszystkim o uprawnieniach, które Kongregacja Nauki Wiary otrzymała w ramach zastrzeżenia jej prawa osądzenia niektórych przypadków ciężkich przestępstw, a także o kompetencji przyznanej Kongregacji Ewangelizacji Narodów.

Normae de gravioribus delictis, promulgowane 30 kwietnia 2001 roku przez Motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela*, a następnie zmodyfikowane 21 maja 2010 roku przez Benedykta XVI¹⁴, oprócz rezerwacji Kongregacji Nauki Wiary prawa osądzania najcięższych przestępstw, umożliwiają wymierzenie kary wydalenia ze stanu duchownego na drodze administracyjnej za popełnienie ściśle określonych przestępstw¹⁵. Wykroczeniami tymi są: przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnione przez duchownego z osobą nieletnią poniżej osiemnastego roku życia lub z osobą dorosłą pozbawioną habitualnego używania rozumu (art. 6 §§1-2); konsekracja w celu świętokradczym jednej tylko postaci eucharystycz-

¹⁴ Modyfikacje wprowadzone do tekstu *Normae de gravioribus delictis* ukazały się na oficjalnej stronie internetowej Stolicy Apostolskiej pod adresem: www.vatican.va/resources/index_it.htm (data pobrania: 10.02.2011). Również tekst zmodyfikowanych norm publikuje polskie wydanie L'Osservatore Romano nr 10(326) 2010, s. 53-56 oraz Anamnesis 63(2010), s. 51-63.

¹⁵ Niektórzy autorzy przytaczają przypadki wydalenia przez papieża ze stanu duchownego „ex officio et in poenam”, które miały miejsce jeszcze przed publikacją Motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*. Było ono zastosowane wobec tych duchownych, którzy dopuścili się m.in. przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu popełnione z osobą nieletnią. Por. F.R. AZNAR GIL, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, dz. cyt., s. 269.

nej albo obu podczas sprawowania Eucharystii lub poza nią (art. 3 §2); nagrywanie za pomocą jakichkolwiek urządzeń technicznych tego, co zostaje wypowiedziane przez spowiednika lub penitenta w spowiedzi sakramentalnej, prawdziwej lub fikcyjnej, albo rozpowszechnianie treści spowiedzi w złych zamiarach w środkach masowego przekazu (art. 4 §2); usiłowanie udzielenia sakramentu święceń kobiecie (art. 5); nabywanie albo przechowywanie lub rozpowszechnianie w celach lubieżnych pornografii przedstawiającej nieletnich poniżej czternastego roku życia (art. 6 §1, 2° i §2). Tym samym lista przestępstw obarczonych sankcją wydalenia ze stanu duchownego, w porównaniu z kodeksowymi normami, uległa modyfikacji (np. wydłużenie wieku ofiary do ukończenia osiemnastego roku życia, w przypadku przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą nieletnią), czy też znaczącemu rozszerzeniu o nowe ciężkie przewinienia.

W materii procesowej, dotyczącej wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego w razie popełnienia przestępstwa zarezerwowanego Kongregacji Nauki Wiary, *Normae de gravioribus delictis* utrzymują jako priorytetową kodeksową zasadę osądzania duchownego w procesie sądowym (art. 21 §1). Niemniej jednak Kongregacja Nauki Wiary może w poszczególnych przypadkach zadecydować, z urzędu lub na wniosek ordynariusza, o postępowaniu na drodze dekretu pozasadowego, zastrzegając sobie jednak prawo wymierzenia dekretem kary wydalenia ze stanu duchownego, z racji natury tej kary, będącą karą ekspiacyjną dożywotnią (art. 21 §2, 1°). Również wspomniana dykasteria posiada, przy zachowaniu prawa oskarżonego do obrony, uprawnienie przedłożenia bezpośrednio papieżowi sprawy ciężkiego wykroczenia jej zarezerwowanego, której fakt popełnienia przestępstwa przez duchownego nie budzi żadnej wątpliwości (art. 21 §2, 2°). Podjęta w tym przypadku przez papieża decyzja o wydaleniu sprawcy ze stanu duchownego, wraz z dyspensą od zachowania celibatu, jest niepodważalna.

Kongregacja Nauki Wiary nie jest jedyną dykasterią zajmującą się sprawami wydalenia duchownych ze stanu duchownego. Trzeciego kwietnia 1997 roku papież Jan Paweł II udzielił Kongregacji Ewangelizacji Narodów specjalnego uprawnienia dotyczącego wymierzania kary wydalenia ze stanu duchownego przy zastosowaniu procedury administracyjnej, jeśli w przeprowadzeniu przewidzianego prawem właściwego procesu sądowego wystąpią obiektywne trudności. Prerogatywa ta

następnie została potwierdzona 30 kwietnia 2005 roku przez Benedykta XVI¹⁶. Ma ona zastosowanie do tych duchownych inkardynowanych do Kościołów lokalnych zależnych od Kongregacji Ewangelizacji Narodów, którzy dopuścili się ciężkich przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu (kan. 1395 KPK/83). Wydalenie w tym przypadku wymaga jednak specjalnego zatwierdzenia papieskiego, gdyż jest połączone z dyspensą od obowiązku zachowania celibatu (kan. 291 KPK/83)¹⁷. Trzeba jednak zaznaczyć, że spod uprawnień specjalnych udzielonych wspomnianej dykasterii są wyłączone przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełniane przez duchownych z osobą nieletnią poniżej osiemnastego roku życia bądź z osobą dorosłą, która trwale niezdolna jest w pełni posługiwać się rozumem. Ponadto wyłączenie to dotyczy także przypadków nabywania, przechowywania lub rozpowszechniania wspomnianej już pornografii przedstawiającej osoby nieletnie. Wykroczenia te, zgodnie z postanowieniami *Normae de gravioribus delictis*, są zarezerwowane wyłącznie Kongregacji Nauki Wiary.

2. Pierwsze uprawnienie w zakresie usiłowania zawarcia małżeństwa lub popełnienia innego grzechu ciężkiego przeciw szóstemu przykazaniu

Pierwsze uprawnienie udzielone przez Benedykta XVI Kongregacji ds. Duchowieństwa dotyczy możliwości administracyjnego usunięcia ze stanu duchownego przede wszystkim tych duchownych, którzy usiłowali zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne, i mimo upomnienia nadal trwają w takim związku, wywołując nim wśród wiernych wielkie zgorszenie (kan. 1394 §1 KPK/83). Wydalenie to może mieć także zastosowanie do duchownych, będących sprawcami ciężkich przestępstw przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, o którym mowa w kan. 1395 §§1-2 KPK/83. Kongregacja jest zobowiązana, po zakończeniu określonej prawem procedury administracyjnej, przedstawić sprawę papieżowi, który ostatecznie podejmie decyzję o usunięciu „in

¹⁶ Por. *Facoltà concessa dai Sommi Pontefici alla Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli*, dz. cyt., s. 260-261.

¹⁷ Wydalenie ze stanu duchownego na postawie specjalnego uprawnienia udzielonego Kongregacji Ewangelizacji Narodów zostało szczegółowo omówione w artykule C. PAPAŁE, *Il can. 1395 e la concessa facoltà speciale di dimissione dallo stato clericale in poenam*, *Ius Missionale* 2(2008), s. 39-58.

poenam” ze stanu duchownego sprawcy wspomnianych przestępstw, wraz z udzieleniem dyspensy od zachowania celibatu¹⁸.

2.1. Usiłowanie zawarcia małżeństwa

Jednym z ciężkich ciężkich przestępstw popełnionych przez duchownych, nie tylko przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, ale także naruszającym obowiązek zachowania celibatu (kan. 277 §1 KPK/83)¹⁹, jest usiłowanie zawarcia małżeństwa (kan. 1394 §1 KPK/83). W przestępstwie tym mowa jest o usiłowaniu, gdyż z punktu widzenia prawa kanonicznego, duchowny przez przyjęcie doskonałej i dozgonnej wstrzeźliwości, nie może zawrzeć ważnie sakramentu małżeństwa (kan. 1087 KPK/83). Do zaistnienia przestępstwa dochodzi nie tylko w przypadku publicznego zawarcia małżeństwa w formie cywilnej, a więc wobec urzędnika stanu cywilnego, ale także w przypadku usiłowania zawarcia go w formie kanonicznej przez wprowadzenie błęd władzy kościelnej lub zawarcia go wobec duchownego niekatolickiego²⁰.

Duchowny, który usiłował zawrzeć małżeństwo – choćby tylko cywilne – podlega karze suspensy, wymierzonej mocą samego prawa (kan. 1394 §1 KPK/83). Może on być, jak wspomina ten kanon, uka-

¹⁸ Por. CONGREGAZIONE PER IL CLERO, *Lettera circolare n. 2009 0556*, 18 aprile 2009 (dalej: *Lettera circolare n. 2009 0556*), nr 5; A. SOSNOWSKI, *Dyspensa od celibatu z uwzględnieniem Listu ókólnego Kongregacji ds. Duchowieństwa z 18 kwietnia 2009 roku*, w: „Lex Tua Veritas”. Księga pamiątkowa dedykowana Jego Magnificencji Księdzu Profesorowi Janowi Maciejowi Dyduchowi z okazji 70. rocznicy urodzin, (red. P. MAJER I A. WÓJCIK), Kraków 2010, s. 587; D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, *Periodica* 99(2010), s. 7-14; F.R. AZNAR GIL, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, dz. cyt., s. 273-284.

¹⁹ Z obowiązku zachowania celibatu nie są zwolnieni także diakoni stali, jeżeli przed przyjęciem święceń nie zawarli związku małżeńskiego (kan. 1037 KPK/83). Do zachowania tego obowiązku są zobowiązani także ci diakoni żonaci, których związek małżeński uległ rozwiązaniu (np. śmierć żony), chyba że Stolica Apostolska, w poszczególnych przypadkach i z uzasadnionych przyczyn, wyraziła zgodę na ich ponowny związek małżeński. Zgoda ta może być wyrażona z trzech przyczyn, a mianowicie, kiedy istnieje niezbędna i uzasadniona potrzeba posługi diakona w diecezji inkardynacji bądź zachodzi potrzeba opieki kobiecej nad potomstwem wieku dziecięcego, zrodzonym w pierwszym małżeństwie czy też tej opieki nad rodzicami bądź teściami w podeszłym wieku. Por. CONGREGAZIONE PER IL CULTO DIVINO E LA DISCIPLINA DEI SACRAMENTI, *Lettera circolare agli Ordinari e ai Superiori generali degli Istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica*, dz. cyt., nr 8.

²⁰ Por. J. SYRYJCZYK, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, Warszawa 2003, s. 159.

rany stopniowo dalszymi pozbawieniami, a także wydaleniem ze stanu duchownego w przypadku, gdy kanoniczne upomnienie nie osiągnęło skutków i postawa duchownego dalej wywołuje zgorszenie. Jest on także mocą samego prawa pozbawiony urzędu kościelnego (kan. 194 §1, 3° KPK/83). Oprócz tego zaciąga także nieprawidłowości zarówno do przyjęcia święceń, jak i do ich wykonywania (kan. 1041, 3° i kan. 1044 §1, 3° KPK/83). Ponadto duchowny, przynależący do jakiegokolwiek instytutu zakonnego czy stowarzyszenia życia apostołskiego, jest również wydalony z instytutu mocą samego prawa (kan. 694 §1, 2° oraz kan. 764 KPK/83).

Należy zaznaczyć, że usiłowanie zawarcia małżeństwa wraz z wspomnianymi wyżej konsekwencjami, nie zamyka duchownemu drogi powrotu do wykonywania posługi wynikającej z przyjętych święceń. Może ją wznowić pod warunkiem odstąpienia od uporczywości oraz po uwolnieniu z suspensy i innych kar, a także po otrzymaniu dyspensy od zaciągniętej nieprawidłowości do wykonywania święceń, której udzielenie jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej (kan. 1047 §3 KPK/83). Ten ostatni akt jest bezwzględnie konieczny, gdyż samo uwolnienie z kary suspensy i z innych sukcesywnie wymierzonych kar nie uprawnia do wykonywania władzy święceń²¹.

2.2. Konkubinaty oraz inne gorszące trwanie w grzechu przeciwko czystości

Kongregacja ds. Duchowieństwa otrzymała także specjalne uprawnienie do zajmowania się i przedstawiania papieżowi przypadków tych duchownych, którzy pomimo wielokrotnych upomnień żyją w konkubinacie bądź trwają w innym grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu (kan. 1395 §1 KPK/83).

Konkubinaty to stały związek kobiety i mężczyzny na sposób małżeński bez zawartego legalnego związku małżeńskiego²². To trwałe pożycie na wzór małżeński osób odmiennej płci jest zakazane prawem Bożym i czysto kościelnym. Duchowny, decydujący się na stałe współżycie z kobietą, łącznie z relacjami typowo seksualnymi, popeł-

²¹ POF. PONTIFICIO CONSIGLIO PER L'INTERPRETAZIONE DEI TESTI LEGISLATIVI, Dichiarazione *Attesi che* circa la retta interpretazione del can. 1335, seconda parte, del CIC, 19 maggio 1997, EV 16(1997), s. 436-437.

²² POF. S. PAŹDZIÓR, *Konkubinaty*, w: Encyklopedia katolicka, t. IX, Lublin 2002, kol. 647.

nia przestępstwo konkubinatu, za które powinien być ukarany suspensą, jeśli mimo wcześniejszego upomnienia nie odstąpił od uporu (kan. 1347 §§1-2 KPK/83). Wobec duchownego, który nadal trwa w przestępstwie pomimo udzielonego upomnienia i wymierzenia suspensy, można stopniowo dołączać inne kary, nie wyłączając usunięcia ze stanu duchownego. Trzeba wspomnieć, że do zaistnienia przestępstwa dojdzie bez względu na to czy konkubinaty jest publiczny, bądź przynoszący zgorszenie wśród wiernych. Jedynym istotnym warunkiem jest trwałe pożycie duchownego z kobietą na sposób małżeński²³. Również status kobiety nie ma wpływu na fakt popełnienia przestępstwa, lecz jedynie może mieć wpływ na surowsze wymierzenie kary. Często bowiem związanie się duchownego z kobietą zamężną, posiadającą rodzinę, czy też prawnie związaną wiecznym ślubem czystości, przynosi wielkie zgorszenie. Należy także zauważyć, że dość często konkubinaty duchownych przeradza się z biegiem czasu w przestępstwo usiłowania zawarcia małżeństwa, z racji – w większości przypadków – cywilnego zalegalizowania pożycia z kobietą. Wówczas duchowny nie podlega odpowiedzialności karnej za konkubinaty, lecz za przestępstwo, o którym mowa jest w kan. 1394 §1 KPK/83.

Innym przestępstwem duchownego zdefiniowanym w kan. 1395 §1 KPK/83, a różnym od konkubinatu, jest trwały ciężki grzech zewnętrzny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, wywołujący zgorszenie. Również w tym przypadku uprawnienie udzielone Kongregacji ds. Duchowieństwa przewiduje możliwość postępowania administracyjnego w celu usunięcia sprawcy ze stanu duchownego. Istotnymi cechami tego grzechu, a zarazem przestępstwa, są jego ciężkość, permanentność oraz zewnętrzność, która powoduje, że wykroczenie jest publiczne bądź stanie się takim ze względu na okoliczności popełnienia, powodujące jego rozgłoszenie²⁴. Ponadto grzechy te powinny wywołać zgorszenie. Nie będą więc przestępstwami ciężkie grzechy popełnione okazjonalnie czy przypadkowo, bądź w sposób tajny²⁵. Kwalifikowane w tej kategorii przestępstw będą: utrzymywanie przez duchownego ciągłych relacji homoseksualnych czy heteroseksualnych,

²³ Por. V. DE PAOLIS, D. CITO, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Roma 2001, s. 360.

²⁴ Por. J. SYRYCZYK, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 162-163.

²⁵ Por. V. DE PAOLIS, D. CITO, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 360.

niekoniecznie z jedną osobą, wywołujące zgorszenie. W przydatku relacji heteroseksualnych wykroczenia te nie mogą przybierać znamion konkubinatu. Duchowny winny popełnienia trwałego, ciężkiego i zewnętrzznego grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu powinien być ukarany w taki sam sposób, jak przy wymierzaniu sankcji karnych za trwanie w konkubinacie (kan. 1395 §1 KPK/83).

2.3. Inne przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu

Ostatnią grupę przestępstw przeciwko czystości, obwarowanych w razie konieczności sankcją karną wydalenia ze stanu duchownego, są wykroczenia wyliczone w kan. 1395 §2 KPK/83. Również w przypadku ich popełnienia Kongregacja ds. Duchowieństwa otrzymała od papieża uprawnienie do ewentualnego przeprowadzenia postępowania administracyjnego zmierzającego do wydalenia sprawcy ze stanu duchownego.

Kan. 1395 §2 KPK/83 wymienia cztery typy przestępstw duchownych, które naruszają szóste przykazania Dekalogu. Pierwszy rodzaj przestępstw to wykroczenia popełnione z użyciem jakiegokolwiek przemocy, do których można zaliczyć, m.in., oprócz gwałtu, także różne formy molestowania seksualnego²⁶. Druga grupa przestępstw to wykroczenia przeciwko czystości połączone z różnego rodzaju groźbami psychicznymi bądź moralnymi, kierowanymi wobec pokrzywdzonych. Ewentualna odmowa spełnienia żądań duchownego w zakresie złamania szóstego przykazania może wiązać się z pewnymi konsekwencjami, jakimi mogą być, m.in.: odmowa zatrudnienia, utrzymanie pracy, zniesławienie, wyrządzenie szkód²⁷. Trzecia grupa przestępstw to wykroczenia duchownego przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, dokonane publicznie. Mogą one być popełnione w miejscu publicznym (np. na placu czy ulicy), bądź też w miejscu otwartym dla publiczności (np. kino, teatr, kościół). Mogą one być także popełnione w innym miejscu, niekoniecznie publicznym, ale z udziałem publiczności, albo dokonane bez jej udziału i potem upublicznione w środkach masowego przekazu²⁸.

Podmiotem biernym trzech wyżej wymienionych czynów przestępczych jest osoba dorosła, bez względu na płeć, która ukończyła osiem-

²⁶ Por. V. DE PAOLIS, D. CITO, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 360.

²⁷ Por. J. SYRYCZYK, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 164.

²⁸ Por. V. DE PAOLIS, D. CITO, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 360-361.

nasty rok życia. Jeśli będzie nim osoba niepełnoletnia, a więc poniżej wspomnianego wieku, wówczas wykroczenia duchownego natury seksualnej popełnione wobec tej osoby, bez względu na jej płeć, będą zaliczane do czwartej grupy przestępstw popełnionych z osobą nieletnią – kan. 1395 §2 KPK/83. Jednak wiek tej osoby określony w powyższym kanonie, w przypadku przestępstw z udziałem duchownych, uległ podwyższeniu do ukończenia osiemnastu lat, postanowieniami Motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku. Ponadto na mocy tego papieskiego dokumentu wszelkie nadużycia seksualne popełniane względem nieletnich są zarezerwowane do rozpatrywania przez Kongregację Nauki Wiary, która jest kompetentna do usunięcia ze stanu duchownego na drodze administracyjnej. Stąd też spod uprawnień udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa jest wyłączony ten rodzaj przestępstw²⁹. Woli uzupełnienia należy dodać, że zmodyfikowane *Normae de gravioribus delictis*, zatwierdzone 21 maja 2010 roku przez Benedykta XVI, rezerwują Kongregacji Nauki Wiary nie tylko przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z nieletnim poniżej osiemnastego roku życia, ale także z osobą dorosłą, która jest trwale niezdolna posługiwać się rozumem. Ponadto włączono do przestępstw zarezerwowanych, zgodnie z przyjętą już praktyką Kongregacji Nauki Wiary, nabywanie, przechowywanie lub rozpowszechnianie w celach lubieżnych – w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urzędnika – materiałów pornograficznych przedstawiających nieletnich poniżej czternastego roku życia. Za popełnienie powyższych przestępstw obowiązujące aktualnie *Normae de gravioribus delictis* przewidują karalność obowiązkową, stosownie do wagi przestępstwa, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego.

3. Drugie uprawnienie odnoszące się do faktu ciężkiego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego

Kongregacja ds. Duchowieństwa otrzymała również specjalne uprawnienia do rozpatrywania spraw duchownych, którzy w myśl kan. 1399 KPK/83, dopuścili zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub

²⁹ Por. D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 11-12; Por. F.R. AZNAR GIL, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, dz. cyt., s. 279.

kanonicznego, a ich ukaranie sprawiedliwą karą, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego, staje się niezbędne nie tylko ze względu na ciężkość przekroczenia, ale przede wszystkim na konieczność zapobieżenia wywołania zgorzenia, bądź jego naprawienia w przypadku jego zaistnienia³⁰. Uprawnienie to dotyczy zewnętrznego naruszenia przez duchownego prawa Bożego lub kanonicznego, nie objętego w prawodawstwie kanonicznym żadną sankcją karną. Przekroczenie to może przybrać formę świadomego działania wbrew prawu, bądź też jego zaniechania wbrew temu, co nakazuje norma³¹. W tych okolicznościach z braku woli poprawy ze strony winnego, ordynariusze mogą wystąpić do Kongregacji o zatwierdzenie podjętych przez nich decyzji, albo dykasteria ta z własnej inicjatywy może podjąć decyzję, o wymierzeniu duchownemu słusznej kary, nie wyłączając także wydalenia ze stanu duchownego³². Jednak usunięcie ze stanu duchownego na drodze administracyjnej sprawcy ciężkiego naruszenia ustaw pozakarnych – tak powszechnych jak i partykularnych – wydaje się jednak ostatecznością w przypadku, kiedy wszelkie próby rozwiązania przy pomocy pasterskich i kanonicznych środków przewidzianych prawem nie przyniosły pozytywnych skutków. Ponadto wykroczenia przeciw prawu przemawiające za wydaleniem diakona muszą być ciężkie, a w przypadku prezbitera bardzo ciężkie³³. Za wydaleniem w trybie administracyjnym może przemawiać także przedłużająca się sytuacja, która może wywołać bądź już wywołuje wielkie zgorzenie oraz wyrządza wielką szkodę wspólnocie wiernych. Jeśli Kongregacja zdecyduje się na procedurę wydalenia, to uprawnienie drugie udzielone przez papieża zawiera uchylenie następujących norm KPK/83: kan. 1317, który nie przewiduje ustanowienia kary wydalenia ze stanu duchownego ustawą partykularną; kan. 1319, który zabrania wydawania nakazów karnych obwarowanych karą ekspiacyjną, wymierzoną na stałe; kan.

³⁰ Por. *Lettera circolare n. 2009 0556*, dz. cyt., nr 5; A. SOSNOWSKI, *Dyspensa od celibatu z uwzględnieniem Listu okólnego Kongregacji ds. Duchowieństwa z 18 kwietnia 2009 roku*, dz. cyt., s. 588; D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 15-23; F.R. AZNAR GIL, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, dz. cyt., s. 284-286.

³¹ Por. V. DE PAOLIS, D. CITO, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 369.

³² Por. D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 22-23.

³³ Por. *Lettera circolare n. 2009 0556*, dz. cyt., nr 7; F.R. AZNAR GIL, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, dz. cyt., s. 284.

1342 §2 zakazujący wymierzania lub deklarowania kar wiążących na stałe oraz kan. 1349, który zabrania wymierzenia kar na stałe w przypadkach naruszenia ustaw karnych z sankcją nieokreśloną³⁴.

Również w przypadku tego uprawnienia, Kongregacja po zakończeniu wdrożonej procedury administracyjnej w celu usunięcia sprawy wykroczenia ze stanu duchownego, jest zobowiązana przedstawić sprawę bezpośrednio Ojcu Świętemu do aprobaty, który podejmie ostateczną decyzję. Drugie uprawnienie dotyczące przewinień, o których mowa w kan. 1399 KPK/83, w przeciwieństwie do pierwszego uprawnienia, nie wspomina o fakcie udzielenia dyspensy od celibatu w razie podjęcia decyzji przez papieża o wydaleniu ze stanu duchownego. Niemniej jednak taka dyspensa może być udzielona i naszym zdaniem jest prawdopodobnie udzielana. Za jej udzieleniem przemawia sam fakt przestawienia sprawy Ojcu Świętemu do aprobaty i podjęcia stosownej decyzji.

4. Procedura postępowania przy zastosowaniu pierwszego i drugiego uprawnienia

Osądzenie osoby duchownej, która dopuściła się popełnienia któregoś z przestępstw, będących przedmiotem pierwszego bądź drugiego uprawnienia, odbywa się na drodze administracyjnej. Będzie ono przebiegać według kan. 1720 KPK/83 oraz specjalnych norm dołączonych przez Kongregację do poszczególnych uprawnień³⁵. Rozpoczęcie procedury administracyjnej w celu wymierzenia kar, o których mowa w pierwszym i drugim uprawnieniu, należy zazwyczaj do kompetencji ordynariusza inkardynacji duchownego³⁶. Zanim jednak zdecyduje się on na wydanie dekretu wszczęcia takiej procedury, jest zobowiązany najpierw rozważyć zasadność skorzystania z postępowania

³⁴ Por. *Lettera circolare n. 2009 0556*, dz. cyt., nr 7; D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 22.

³⁵ Por. *Lettera circolare n. 2009 0556*, nr 6 i 7; *Lettera circolare n. 2010 0823*, wraz z dołączonym załącznikiem nr 1.

³⁶ W niektórych przypadkach ordynariusz inkardynacji duchownego może upoważnić (np. z racji odległości przebywania duchownego) innego ordynariusza do przeprowadzenia postępowania dowodowego. Taka możliwość wynika z analizy dołączonego wykazu dokumentów, które powinny zostać przekazane Kongregacji w celu zastosowania pierwszego bądź drugiego uprawnienia. Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*, Allegato n. 1: *Applicazione della I e della II Facoltà speciale. Documenti richiesti per l'istruttoria di un procedimento per la prima e seconda Facoltà speciale*, nr 10 i 11.

pozasądowego. Kongregacja ds. Duchowieństwa w liście z 17 marca 2010 wyraźnie przypomina, że zastosowanie uprawnień ma miejsce wówczas, jeśli upomnienia, nagany oraz inne środki pasterskiej troski nie doprowadziły do poprawy duchownego, a także istnieją poważne trudności – bądź wręcz niemożliwość – wdrożenia zwyczajnych procedur, zmierzających do wydalenia ze stanu duchownego. W tym celu ordynariusz jest zobowiązany, po przeprowadzeniu wstępnego dochodzenia w oparciu o kan. 1717-1719 KPK/83³⁷, nie tylko zbadać fakty i okoliczności wykroczenia popełnionego przez duchownego wraz z jego poczytalnością. Uprawnienie nakłada na ordynariusza szczególnie obowiązek pisemnego przedstawienia Kongregacji, na podstawie zebranych faktów, subiektywnych czy obiektywnych przyczyn, które uniemożliwiają wystąpienie samego duchownego z prośbą o udzielenie dyspensy od zachowania obowiązków stanu duchownego, wraz z dyspensą od celibatu, a także wskazania poważnych przeszkód, utrudniających czy wręcz uniemożliwiających przeprowadzenie procesu sądowego w celu wymierzenia kary³⁸.

Rozpoczęte dekretem postępowanie karne na drodze administracyjnej może być prowadzone osobiście przez ordynariusza bądź za pośrednictwem delegata, jako instruktora postępowania³⁹. W dekrete należy odnieść się do rezultatów dochodzenia wstępnego (kann. 1717-1719 KPK/83) oraz sformułować oskarżenie. Ponadto procedura wymaga także powołania dekretem dwóch asesora (kan. 1720, 2° KPK/83) oraz wyznaczenia notariusza. Funkcje te mogą pełnić jedynie osoby duchowne⁴⁰. Następnie oskarżony powinien zostać prawnie wezwany na przesłuchanie. W tym wezwaniu powinno się podać w kilku słowach przyczynę wezwania oraz zasygnalizować możliwość

³⁷ O tym dochodzeniu wstępnym nie wspomina bezpośrednio pierwszy list okólny. Por. F.R. AZNAR GIL, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, dz. cyt., s. 281-282. Jednak wzmiankę o wstępnym dochodzeniu znajdujemy w wykazie dokumentów, który został dołączony do załącznika drugiego listu. Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*, Allegato n. 1: Applicazione della I e della II Facoltà speciale. Documenti richiesti ..., nr. 4.

³⁸ Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*.

³⁹ Por. D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 13.

⁴⁰ Por. *Lettera circolare n. 2009 0556*, nr 6.

wyznaczenia adwokata⁴¹. Duchownemu, przybyłemu na przesłuchanie, należy przedstawić oskarżenie wraz z dowodami, a także umożliwić mu skorzystanie z prawa do obrony. Samo przesłuchanie nie tylko powinno odnosić się do wykroczeń będących przedmiotem pierwszego bądź drugiego uprawnienia udzielonego Kongregacji, ale także dotyczyć postawy duchownego, charakteryzującej się uporem trwania w przestępstwie oraz brakiem zainteresowania kwestią wystąpienia z prośbą o udzielenie dyspensy od obowiązków wynikających z przyjętych święceń, łącznie z celibatem. Duchowny, który pomimo stawienia się na przesłuchanie, odmówił składania zeznań, ma możliwość pozostawienia pisemnej deklaracji, w której powinien odnieść się nie tylko do stawianych mu zarzutów, jak i przedstawionych dowodów, ale także, co do woli dalszego trwania w niegodziwym postępowaniu oraz niechęci wystąpienia z prośbą o udzielenie dyspensy⁴². Trzeba się także liczyć, w niektórych przypadkach, z odmową złożenia zeznań czy wspomnianej deklaracji oraz z odrzuceniem prawnego wezwania, bądź też z niemożliwością ustalenia aktualnego miejsca przebywania duchownego. W tych sytuacjach postępowanie nie ulega przerwaniu. Jednakże napotkane w postępowaniu trudności muszą być odpowiednio udokumentowane⁴³.

Postępowanie polegające na przesłuchaniu oskarżonego i innych świadków, a także na zebraniu pozostałych materiałów sprawy, kończy *votum* instruktora sprawy, jeśli taki został powołany. Wszystkie akta sprawy należy przekazać ordynariuszowi.

Następny etap postępowania to uważna analiza przesłuchań oskarżonego i powołanych świadków, złożonej ewentualnie deklaracji przez duchownego, a także pozostałych dowodów oraz innych ważnych materiałów, mających związek ze sprawą⁴⁴. Jest ona przeprowadzana przez ordynariusza przy udziale dwóch powołanych asesorów. Z prze-

⁴¹ Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*, Allegato n. 1: Applicazione della I e della II Facoltà speciale. Procedimento ex can. 1720 CIC, nr 2. O wyznaczeniu adwokata nie wspominał pierwszy list okólny. Stąd też jego obecność w tym procesie wydawała się zbyteczna. Por. D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 14.

⁴² Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*, Allegato n. 1: Applicazione della I e della II Facoltà speciale. Documenti richiesti ..., nr 5b.

⁴³ Por. Tamże, nr 5c.

⁴⁴ Por. *Lettera circolare n. 2009 0556*, nr 6.

biegu tego postępowania należy sporządzić protokół, w którym będzie przedstawiona ocena zebranych dowodów i argumentów, a także nastąpi merytoryczne ustosunkowanie się do linii obrony. Do protokołu, podpisanego przez ordynariusza i asesorów, należy dołączyć opinie własne tych ostatnich, jeśli takie zostały odrębnie złożone⁴⁵.

Po zakończeniu wyżej wspomnianych czynności, ordynariusz, wszczynający postępowanie dowodowe, przystępuje do opracowania *votum*, w którym powinien odnieść się do przeprowadzonej z udziałem asesorów analizy materiału dowodowego oraz dokonać sumarycznego przedstawienia okoliczności prawnych i faktycznych dotyczących oskarżenia⁴⁶.

Całość postępowania administracyjnego na etapie lokalnym zamyka sporządzenie – przez ordynariusza inkardynacji – umotywowanej prośby adresowanej do Kongregacji ds. Duchowieństwa, o wydalenie oskarżonego ze stanu duchownego na postawie pierwszego, bądź drugiego uprawnienia. O tej prośbie (*petitio*) wyraźnie wspomina drugi list dykasterii z 17 marca 2010 roku. Natomiast pierwszy z 18 kwietnia 2009 roku mówi tylko o dekrete, który ma być sporządzony zgodnie z przepisami prawa, jeśli ordynariusz na podstawie przeprowadzonego dochodzenia nie ma wątpliwości co do faktu popełnienia przez duchownego przestępstwa oraz czyn przestępczy nie uległ przedawnieniu, zgodnie z kan. 1362 KPK/83. Podejmując się wyjaśnienia tej powstałej nieścisłości między dwoma listami okólnymi Kongregacji należy przyjąć, że sporządzenie prośby będzie miało miejsce w przypadku wszczęcia procedury administracyjnej na podstawie pierwszego bądź drugiego uprawnienia, zmierzającego do wydalenia sprawcy przestępstwa ze stanu duchownego. Natomiast dekret raczej odnosi się do przypadku nałożenia innych kar w ramach uprawnienia drugiego, dotyczącego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego. Dekret ten,

⁴⁵ Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*, Allegato n. 1: Applicazione della I e della II Facoltà speciale. Documenti richiesti..., nr 9. Pierwszy list okólny nie wspominał o możliwości złożenia odrębnych opinii przez asesorów, a także o konieczności złożenia przez nich podpisów pod protokołem. Z tej też racji D.G. ASTIGUETA wspomina tylko o rozważeniu przez ordynariusza i asesorów zebranego materiału dowodowego, bez możliwości złożenia przez tych ostatnich odrębnych opinii, jeśli takowe się pojawią. Por. *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 14.

⁴⁶ Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*, Allegato n. 1: Applicazione della I e della II Facoltà speciale. Documenti richiesti ..., nr 10.

sporządzony przez ordynariusza zgodnie z kan. 35-58 KPK/83, wymaga potwierdzenia ze strony Kongregacji ds. Duchowieństwa⁴⁷, do której to zostaje przesłany wraz z prośbą o jego aprobatę.

Akta sprawy, uwierzytelnione przez notariusza oraz odpowiednio uporządkowane i ponumerowane, wraz z ich wykazem, należy w trzech oprawionych kopiach przesłać do wspomnianej dykasterii. Ważne rękopisy czy fotokopie trudne do odczytania powinny być na nowo przepisane w formie maszynopisu.

Kongregacja, po przeanalizowaniu otrzymanych akt może się zwrócić do ordynariusza, jeśli będzie taka konieczność, o ich uzupełnienie⁴⁸. Po pozytywnym rozpatrzeniu dykasteria wydaje dekret (kan. 1720, 3° KPK/83), który wymaga papieskiej aprobaty z racji udzielenia także dyspensy od celibatu. Po jej uzyskaniu, dokument ten jest przekazywany ordynariuszowi inkardynacji, na którym z kolei spoczywa obowiązek prawnej jego notyfikacji zainteresowanemu duchownemu⁴⁹. Od powziętej przez papieża decyzji nie ma możliwości wniesienia żadnego rekursu⁵⁰.

W celu ułatwienia przeprowadzania dochodzenia na szczeblu lokalnym, Kongregacja opracowała listę dokumentów⁵¹, które powinny się znaleźć w aktach sprawy, a mianowicie:

1. *Curriculum vitae* i świadectwo święceń duchownego.
2. Kopię badań poprzedzających przyjęcie święceń (*scrutinia*) oraz inne dokumenty z okresu formacyjnego duchownego.
3. Dekret ordynariusza rozpoczynający procedurę pozasądową na podstawie kan. 1720 KPK/83.
4. Dekrety mianowania instruktora, notariusza oraz dwóch asesorów.
5. Upomnienia, nagany oraz inne dokumenty pasterskiej troski, kierowane do duchownego, których celem było naprawienie zgrzeszenia,

⁴⁷ Por. D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 22-23.

⁴⁸ Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*, Allegato n. 1: Applicazione della I e della II Facoltà speciale. Procedimento ex can. 1720 CIC, nr 5.

⁴⁹ Por. Tamże, nr 6.

⁵⁰ Por. D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 14.

⁵¹ Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*, Allegato n. 1: Applicazione della I e della II Facoltà speciale. Documenti richiesti per l'istruttoria di un procedimento per la prima e seconda Facoltà speciale.

wyrównanie naruszonej sprawiedliwości i skłonienie przestępcy do poprawy.

6. Pisemne uzasadnienie odnoszące się do niemożliwości zastosowania zwyczajnych procedur, zmierzających do wydalenia ze stanu duchownego.
7. Akta przesłuchania samego oskarżonego (o ile było to możliwe), a także ewentualną złożoną przez duchownego deklaracje. Ponadto do akt należy dołączyć udokumentowaną odmowę złożenia zeznań bądź deklaracji czy też przyjęcia prawnie doręczonego wezwania, a także dowody poświadczające próby ustalenia miejsca pobytu duchownego.
8. Akta przesłuchania lub pojedyncze oświadczenia powołanych świadków, a także osób, które złożyły doniesienie lub stały się ofiarami przestępstw popełnionych przez duchownego. Do tych dokumentów trzeba dołączyć kopię prawnych wezwań wraz z poświadczeniem ich odbioru, bądź też odrzucenia.
9. Inne dokumenty oraz opinie biegłych, które poszerzają informacje dotyczące osoby duchownego.
10. Opinię instruktora co do przeprowadzonego postępowania dowodowego wraz z decyzją jego zamknięcia.
11. Dekret ordynariusza zwołujący posiedzenie z udziałem asesorów wraz z kopią ich prawnych wezwań.
12. Protokół z posiedzenia analizującego zebrane środki dowodowe i wszystkie pozostałe materiały, podpisany przez ordynariusza i asesorów.
13. Opinia ordynariusza, który dekretem rozpoczął postępowanie dowodowe.
14. Prośba ordynariusza inkardynacji duchownego, adresowana do Kongregacji, o zastosowanie odpowiedniego uprawnienia udzielonego przez papieża tej dykasterii.

5. Trzecie uprawnienie dotyczące porzucenia od dłuższego czasu posługi święceń

Ostatnie uprawnienie udzielone Kongregacji ds. Duchowieństwa dotyczy zajmowania się duchownymi, którzy porzucili posługę wykazującą z przyjętych święceń i nie wykonują jej nieprzerwanie od

pięciu lat⁵². Uprawnienie to umożliwia dykasterii przeprowadzenie, przy współdziale właściwego ordynariusza, odpowiedniego postępowania administracyjnego, którego celem jest potwierdzenie faktu dobrowolnego porzucenia przez duchownego posługi, a także stwierdzenie pewności, o ile jest to możliwe, jego uporeczywego trwania w takim niegodziwym stanie przynajmniej od pięciu ciągłych lat. Nadane uprawnienie, w przypadku pozytywnej weryfikacji powyższych faktów, przyznaje Kongregacji prawo wydania reskryptu stwierdzającego utratę stanu duchownego, wraz z dyspensą od obowiązków wynikających z przyjętych święceń, łącznie z celibatem. Stąd też sprawy tych duchownych, chociaż uprawnienie tego nie wspomina, są przedstawiane papieżowi z racji dyspensy od celibatu, która udzielona może być wyłącznie przez Biskupa Rzymu (kan. 291 KPK/83).

Uprawnienie to ma na celu zagwarantowanie właściwego porządku we wspólnocie eklezjalnej i uchronienie wiernych przed popadnięciem w *error communis* (kan. 144 KPK/83) co do ważności przyjmowanych sakramentów⁵³. Porządek ten naruszają, jak to już zostało wspomniane, duchowni, którzy z własnej inicjatywy porzucili posługę oraz w takim dobrowolnie i niegodziwym stanie trwają od dłuższego czasu. Nie są zainteresowani powrotem do wykonywania posługi często z motywów personalnych, których źródłem jest, m.in., głęboki kryzys wiary czy powołania. Przeciw ich postawie nie można wszcząć postępowania karnego, gdyż ich działanie nie posiada znamion przestępstwa⁵⁴. Z drugiej strony nie są oni zainteresowani, mimo sugestii ordynariuszy, wystąpieniem do papieża z prośbą o zwolnienie z obowiązków wynikających z przyjętych święceń, wraz z udzieleniem dyspensy od celibatu. Żyją w pewnym zawieszeniu, nie wykonując żadnej posługi, często bez kontaktu z własnym ordynariuszem. Stąd też trzecie uprawnienie udzielone przez papieża Kongregacji ds. Duchowieństwa ma na celu uregulowanie stanu prawnego tych duchownym. Umożliwia

⁵² Por. *Lettera circolare n. 2009 0556*, nr 5; A. SOSNOWSKI, *Dyspensa od celibatu z uwzględnieniem Listu okólnego Kongregacji ds. Duchowieństwa z 18 kwietnia 2009 roku*, dz. cyt., s. 588-589; D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 23-30; F.R. AZNAR GIL, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, dz. cyt., s. 286-289.

⁵³ Por. *Lettera circolare n. 2009 0556*, nr 8.

⁵⁴ Por. D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 23-28.

ono ordynariuszowi wystąpienie do Kongregacji z prośbą o udzielenie wspomnianemu duchownemu reskryptu deklarującego utratę stanu duchownego wraz z dyspensą od zachowania celibatu. Zastosowana procedura w tym przypadku nie ma charakteru karnego. Jest w pewnym sensie nadzwyczajną alternatywą, w odniesieniu do zwyczajnej procedury określonej w 1980 roku przez Kongregację Nauki Wiary, pozwalającą jednak ordynariuszowi – w przeciwieństwie do tej zwyczajnej – skierowanie prośby z własnej inicjatywy w celu przeniesienia duchownego do stanu świeckiego.

6. Procedura postępowania przy zastosowaniu trzeciego uprawnienia

Specjalna procedura postępowania na podstawie trzeciego uprawnienia została określona w numerze ósmym listu okólnego Kongregacji ds. Duchowieństwa z 18 kwietnia 2009 roku. Te same procedury, zawierające osiem artykułów, zostały powtórzone w załączniku drugim, dołączonym do listu okólnego z 17 marca 2010 roku. Załącznik ten ponadto publikuje wykaz dokumentów, które powinny być dostarczone dykasterii.

Zgodnie z art. 1 i art. 2 §1, tylko ordynariusz inkardynacji duchownego może zwrócić się do Kongregacji z pisemną prośbą o udzielenie reskryptu deklarującego utratę stanu duchownego przez tego diakona lub prezbitera, który przynajmniej od pięciu lat nie sprawuje posługi święceń i nie jest zainteresowany, o ile to możliwe po dokładnej weryfikacji, powrotem do wykonywania posługi czy też zwróceniem się do papieża z pokorną prośbą o udzielenie dyspensy od obowiązków zaciągniętych mocą przyjętych święceń, łącznie z celibatem. Stąd też na ordynariuszu spoczywa obowiązek przeprowadzenia dochodzenia, którego celem jest uzyskanie pewności moralnej odnośnie nieodwracalności faktu porzucenia posługi⁵⁵. Zgodnie z art. 2 §2, dochodzenie to ordynariusz może powierzyć odpowiedniemu kapłanowi, także spoza diecezji, czy instytutu zakonnego. W tym postępowaniu, z racji ochrony dobra wspólnego, konieczny jest udział rzecznika sprawiedliwości (art. 2 §3), który powinien przedłożyć ordynariuszowi swoją pisemną opinię (art. 6). Należy także powołać notariusza. Wszystkie

⁵⁵ Por. Tamże, s. 30.

wymienione funkcje, zgodnie z zastrzeżeniem Kongregacji, są powierzone wyłącznie duchownym.

Zasadniczą część postępowania to przesłuchanie, o ile to możliwe, samego duchownego, którego należy poinformować o możliwości ustanowienia sobie adwokata. Prawne wezwanie należy doręczyć za pośrednictwem usług pocztowych lub w inny pewny sposób (art. 4). Samo przesłuchanie duchownego odnosi się nie tylko do okresu formacji przed święczeniami, ale przede wszystkim powinno zmierzać do pogłębienia analizy tego wszystkiego, co dotyczy kryzysu i porzucenia posługi oraz zakończyć się deklaracją przesłuchiwanego, co do przyszłości tej posługi. Duchowny musi być świadomy wszczęcia wobec niego procedury zmierzającej do usunięcia go ze stanu duchownego wraz z udzieleniem mu dyspensy od celibatu. Może on, w zamian za przesłuchanie, złożyć podpisaną własnoręcznie deklarację, z której jasno powinna wynikać świadomość wszczętego wobec niego postępowania z tytułu porzucenia posługi, jak i wola dalszego trwania w takim niegodziwym stanie. Ponadto w tej deklaracji duchowny powinien oświadczyć, że nie jest zainteresowany wniesieniem z własnej inicjatywy prosby do Ojca Świętego o udzielenie dyspensy od obowiązków wynikających z przyjętych święceń, łącznie z celibatem.

Może także dojść do sytuacji, w której przesłuchanie duchownego lub złożenie wspomnianej deklaracji będzie nierealne z racji niemożliwości zlokalizowania miejsca pobytu duchownego, bądź nie przyjęcia prawnego wezwania na przesłuchanie, albo też odmówienia złożenia deklaracji. Fakty te powinny być udokumentowane i dołączone do akt postępowania.

Postępowanie obejmuje również przesłuchanie lub złożenie deklaracji przez świadków wskazanych przez samego duchownego lub wybranych przez instruktora. Do akt postępowania należy dołączyć inne dokumenty czy też opinie biegłych, które zdaniem instruktora, bądź ordynariusza są użyteczne w toczącej się sprawie.

Prowadzący wstępne postępowanie jest zobowiązany przekazać wszystkie akta sprawy kompetentnemu ordynariuszowi wraz z własną opinią (art. 5). W tej relacji powinien odnieść się do meritum sprawy i na podstawie zebranych faktów wydać opinię, co do zasadności, bądź niestosowności udzielenia reskryptu na podstawie trzeciego uprawnienia udzielonego Kongregacji, biorąc pod uwagę także dobro osobiste duchownego, jak i dobro Kościoła.

Ordynariusz, na podstawie otrzymanych od instruktora akt, biorąc pod uwagę także opinię rzecznika sprawiedliwości (art. 6), powinien sporządzić własną opinię zarówno, co do samego meritum sprawy, jak też, co do konieczności wydalenia duchownego ze stanu duchownego z racji porzucenia posługi, a także zweryfikowanej w postępowaniu pewności, co do niemożliwego powrotu do jej wykonywania. Ponadto ordynariusz w tej opinii powinien przestawić i omówić przyczyny lub trudności, które uniemożliwiają skorzystanie przez duchownego ze zwyczajnej procedury przeniesienia do stanu świeckiego, bądź też wszczęcia przez ordynariusza ewentualnej procedury karnej. W zasadzie od ustosunkowania się do tych trudności lub niemożliwości będzie zależała decyzja Kongregacji, co do ewentualnego zastosowania trzeciego uprawnienia wobec konkretnego przypadku przedstawionego przez ordynariusza⁵⁶. Ponadto opinia powinna także zawierać informacje o pasterskich lub innych karnych środkach przewidzianych w KPK/83, które zostały zastosowane wobec duchownego w celu nakłonienia go do wznowienia legalnej posługi.

Postępowanie na lokalnym etapie kończy się sporządzeniem oficjalnej prośby ordynariusza, adresowanej do Kongregacji ds. Duchowieństwa, o wydanie reskryptu utraty stanu duchownego wraz z dyspensą od celibatu, na podstawie zastosowania trzeciego uprawnienia udzielonego tej dykasterii przez papieża, dla duchownego, który od przynajmniej pięciu ciągłych lat nie sprawuje posługi święceń i nie ma żadnych intencji jej dalszego spełniania (art. 6).

Akta sprawy przekazane do Kongregacji przez ordynariusza w trzech oprawionych egzemplarzach powinny być uporządkowane, ponumerowane, uwierzytelnione przez notariusza oraz powinny zawierać ich numeryczny wykaz. Wszystkie dokumenty winny być łatwo czytelne, a rękopisy czy fotokopie trudne do odczytania, muszą być komputerowo przepisane.

W załączniku drugim do listu okólnego z 17 marca 2010 roku, Kongregacja podała wykaz dokumentów⁵⁷, które powinny być jej dostarczone po przeprowadzeniu postępowania na etapie lokalnym, a mianowicie:

⁵⁶ Por. *Lettera circolare n. 2010 0823*.

⁵⁷ Por. Tamże, *Allegato n. 2: Applicazione della III Facoltà speciale. Documenti richiesti per l'istruttoria di un procedimento per la terza Facoltà speciale*.

1. Dekret mianowania instruktora i notariusza oraz rzecznika sprawiedliwości, bądź też akt prawnego wezwania rzecznika ustanowionego na stałe przy trybunale ordynariusza.
2. *Curriculum vitae* duchownego, uwzględniające ważniejsze etapy jego życia, szczególnie fakty z okresu jego formacji i służby kapłańskiej wraz z historią jej porzucenia.
3. Kopię badań poprzedzających przyjęcie święceń (*scrutinia*) oraz inne dokumenty odnoszące się do okresu formacyjnego duchownego.
4. Świadectwo święceń.
5. Dokumenty potwierdzające wysiłki podjęte przez ordynariusza w celu wspomoczenia duchownego w przewyciężaniu kryzysu jego powołania i zachęcenia go do powrotu do służby kapłańskiej czy diakońskiej.
6. Akta przesłuchania samego duchownego (o ile było to możliwe), a także ewentualnie złożoną deklarację, co do faktu porzucenia posługi, świadomości rozpoczętego przez ordynariusza inkardynacji postępowania dotyczącego pozbawienia jego stanu duchownego oraz intencji kontynuowania dalszego życia bez sprawowania posługi. Odmowa złożenia zeznań bądź deklaracji, a także odmówienie przyjęcia prawnie doręczonego wezwania czy też napotkane trudności w ustaleniu miejsca pobytu duchownego, powinny być właściwie udokumentowane i dołączone do akt sprawy.
7. Akta przesłuchania powołanych świadków, do których należy dołączyć kopię prawnych wezwań wraz z poświadczeniem ich odbioru bądź też odrzucenia.
8. Inne dokumenty lub opinie biegłych, które poszerzają informacje dotyczące duchownego, a szczególnie faktu porzucenia posługi.
9. Opinię instruktora odnośnie meritum sprawy wraz z decyzją zamknięcia postępowania dowodowego.
10. Opinię rzecznika sprawiedliwości.
11. Pisemną relację dotyczącą nieodwracalności dobrowolnego i niegodziwego porzucenia stanu duchownego oraz napotkanych trudności w ewentualnym zastosowaniu zwyczajnych procedur przeniesienia do stanu świeckiego, jakimi są prośba o dyspensę lub karne wydalenie. Z przyczyn praktycznych nic nie stoi na przeszkodzie, aby ta pisemna relacja była włączona w opinię ordynariusza, mimo iż w wykazie dokumentów jest ona wymieniona jako trzeci w kolejności osobny dokument. Również kolejność tego dokumentu wydaje

się nielogiczna, gdyż moim zdaniem, powinien być on sporządzony po dokonaniu weryfikacji, potwierdzającej – na podstawie zebranych materiałów – upór duchownego oraz trudności w aplikacji kodeksowych sposobów utraty stanu duchownego.

12. Opinia własna ordynariusza wraz z prośbą skierowaną do Kongregacji o wydanie reskryptu deklarującego, w ramach uprawnienia udzielonego tej dykasterii, utratę stanu duchownego przez tego, kto oddalił się od sprawowania posługi święceń.

Kongregacja, po przeprowadzeniu wstępnej analizy akt, może zwrócić się do ordynariusza o przeprowadzenie dodatkowego dochodzenia w zakresie wskazanym przez dykasterię (art. 7). Natomiast po pozytywnym rozpatrzeniu prośby ordynariusza, dykasteria wydaje reskrypt utraty stanu duchownego wraz z dyspensą od wszystkich obowiązków wpływających ze święceń, łącznie z celibatem. Stąd też wydanie reskryptu, chociaż uprawnienie o tym nic nie wspomina, jest uzależnione od decyzji papieża, ponieważ chodzi tutaj o dyspensę od celibatu, której tylko on może udzielić (kan. 291 KPK/83). Reskrypt utraty stanu duchownego jest przesyłany do ordynariusza, na którym spoczywa obowiązek jego opublikowania (art. 8).

Zakończenie

Nowe normy przeniesienia do stanu świeckiego i zwolnienia z obowiązku celibatu pewnej grupy duchownych, opracowane przez Kongregację ds. Duchowieństwa na podstawie uprawnień jej udzielonych przez Benedykta XVI, nie zastępują dotychczasowych sposobów utraty stanu duchownego. Nowość tych norm polega na umożliwieniu kompetentnemu ordynariuszowi wszczęcia procedury administracyjnej w celu przeniesienia duchownego do stanu świeckiego wraz z dyspensą od celibatu. Procedura ta może być zastosowana tylko w sytuacjach wyjątkowych, określonych w samych uprawnieniach. Stąd też duchowni, którzy z różnych powodów porzucili stan duchowny powinni nadal prosić Stolicę Apostolską o reskrypt udzielający im dyspensy od wypełniania obowiązków wynikających z przyjętych święceń, wraz z papieską dyspensą od zachowania celibatu. Również ordynariusz nie powinien pozostawać obojętny wobec skandalicznych zachowań duchownych, którzy dopuścili się popełnienia ciężkich przestępstw, zagrożonych karą wydalenia ze stanu duchownego. W tych przypadkach jest nadal zobowiązany wszcząć postępowanie karne, zmierzające do

wymierzenia sprawiedliwej kary, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego na drodze procesu karnego.

Są jednak tacy duchowni, którzy – choć porzucili posługę z różnych powodów i znajdują się praktycznie w sytuacji nieodwracalnej – nie czynią żadnych formalnych kroków, by uregulować swą sytuację w Kościele. Dość często także ordynariusze wobec faktu dobrowolnego porzucenia przez duchownego posługi przyjmują bierną postawę. Również wobec powszechnego faktu usiłowania zawarcia małżeństwa przez duchownego poprzestają na zaciągniętej mocą samego prawa suspensie, nie wyciągając dalszych konsekwencji przewidzianych prawem. Jest to spowodowane niekiedy trudnościami w przeprowadzeniu procesu sądowego zmierzającego do wydalenia sprawcy ciężkich przestępstw ze stanu duchownego, a także niemożliwością wymierzenia tej kary na drodze postępowania administracyjnego, z racji kodeksowego zakazu nakładania lub deklarowania tym sposobem kar wiążących na stałe sprawcę wykroczenia (kan. 1342 §2 KPK/83). Stąd też Benedykt XVI, biorąc po uwagę powyższe sytuacje, a także dobro Kościoła jak i samego duchownego, przyznał Kongregacji ds. Duchowieństwa nowe uprawnienia, które dają możliwość rozpoczęcia postępowania administracyjnego o wydalenie ze stanu duchownego, łącznie z udzieleniem dyspensy od celibatu.

Na podstawie uprawnień udzielonych Kongregacji ordynariusz będzie mógł podjąć kroki prowadzące do przeniesienia do stanu świeckiego duchownych, którzy porzucili swą posługę czy nie przestrzegają pewnych istotnych obowiązków z nią związanych. Chodzi przede wszystkim o duchownych, usiłujących zawrzeć związek małżeński (kan. 1394 §1 KPK/83) lub popełniających ciężkie wykroczenia przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu (kan. 1395 §§1-2 KPK/83), które nie zostały zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary albo też zewnętrznie naruszyli prawo Boże lub kanoniczne (kan. 1399 KPK/83). W tych przypadkach ordynariusz będzie mógł wszcząć procedurę administracyjną w celu karnego usunięcia sprawcy wykroczeń ze stanu duchownego. Usunięcie to będzie połączone ze zwolnieniem ze wszystkich obowiązków wynikających z przyjętych święceń, także z obowiązku celibatu. Ponadto zastosowanie procedury administracyjnej w celu przeniesienia duchownego do stanu świeckiego, wraz z wyżej wymienionymi skutkami, obejmuje także duchownych, którzy porzucili posługę i trwają w takim stanie od ponad pięciu lat oraz nie są

zainteresowani powrotem do jej wykonywania, ani też uregulowaniem swej sytuacji w Kościele.

Kończąc omawianie uprawnień, należy także zasygnalizować pojawienie się trudności, a mianowicie, kto posiada kompetencje wszczęcia procedury na mocy pierwszego uprawnienia, wobec duchownych zakonników instytutów kleryckich, którzy przez fakt usiłowania zawarcia małżeństwa zostali mocą samego prawa wydalenii z instytutu zakonnego (kan. 694 §1, 2° KPK/83)? To samo pytanie odnosi się do możliwości skorzystania z pozostałych uprawnień wobec tych duchownych, którzy zostali wydalenii z instytutu mocą samego prawa na skutek notorycznego odstąpienia od wiary katolickiej (kan. 694 §1, 1° KPK/83), bądź też zostali z tego instytutu wydalenii na podstawie dekretu najwyższego przełożonego instytutu (kan. 699 KPK/83), potwierdzonego przez kompetentną władzę kościelną (kan. 700 KPK/83). Prawnie wydalenii duchowni utracili przynależność do instytutu, ale wciąż pozostaje nierozwiązany problem ich inkardynacji. Prawodawca w kan. 265 KPK/83 wyklucza możliwość istnienia duchownych bez inkardynacji, czyli tułaczy. Wobec tego, czy nadal pozostają inkardynowani do instytutu, a ich ordynariuszem jest dalej wyższy przełożony zakonny? Jak pokazuje praktyka przełożeni ci uważają, że wydalenii z instytutu zostali także z niego ekskardynowani. Taki pogląd przyjmują także niektórzy kanoniści⁵⁸. Powstaje więc zasadnicze pytanie: kto jest ordynariuszem tej grupy duchownych? Zagadnienie to dotyczy także tych duchownych zakonników, którzy w myśl stosowanej swego czasu praktyki Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, otrzymali indult odejścia z instytutu, połączony z dyspensą od obowiązków wynikających z przyjętych święceń, za wyjątkiem celibatu⁵⁹. Ci duchowni – jak to wynika z treści dekretu wspomnianej dykasterii – są zasuspendowani w postudze święceń aż do momentu znalezienia sobie biskupa, który zezwoli im na wykonywanie władzy święceń, bądź też wyrazi wolę ich przyjęcia do diecezji na okres próby.

⁵⁸ Por. V. DE PAOLIS, *La situazione giuridica del religioso sacerdote di voti perpetui uscito dall'istituto per indulto o per dimissione*, *Sequela Christi* 2009/2, s. 200-201.

⁵⁹ Por. SACRA CONGREGATIO PRO RELIGIOSI SET INSTITUTIS SAECULARIBUS, *Procedura per la separazione di un membro dal suo istituto*, EV 9(1983-1985), s. 857-861.

Pozostaje mieć nadzieję, że zasygnalizowane wyżej trudności, stanowiące w jakimś sensie lukę prawną, zostaną rozwiązane przez kompetentne organy Stolicy Apostolskiej.

Trzeba też na zakończenie zaznaczyć, że ten, kto utracił stan duchowny – czy to na podstawie udzielonego reskryptu Stolicy Apostolskiej lub ma mocy wyroku sądowego albo na mocy uprawnień udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa – może zostać przywrócony do stany duchownego – w wyjątkowych sytuacjach – za zgodą Stolicy Apostolskiej. Umotywowaną prośbę w tym wypadku należy kierować za pośrednictwem życzliwego biskupa diecezjalnego bądź przełożonego wyższego kleryckiego instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia apostolskiego, który wyrazi zgodę przyjęcia do diecezji lub do instytutu czy stowarzyszenia⁶⁰.

La perdita dello stato clericale sulla base delle facoltà speciali concesse alla Congregazione per il Clero

La Congregazione per il Clero ha pubblicato il 18 aprile 2009 la lettera circolare indirizzata agli ordinari diocesani, informando su tre facoltà speciali che sono state concesse dal papa Benedetto XVI alla Congregazione stessa il 30 gennaio 2009. Queste facoltà riguardano la riduzione allo stato laicale di quei sacerdoti che si macchiassero di colpe particolarmente gravi o hanno abbandonato il loro ministero senza chiedere la riduzione allo stato laicale.

Successivamente questo dicastero ha provveduto, il 17 marzo 2010, a inviare la seconda lettera a tutti gli ordinari, trasmettendo in allegato „*le linee procedurali* per la trattazione dei casi in oggetto, unitamente *all'elenco dei documenti* necessari al *completamento dell'istruttoria* nella fase locale”.

Tra le facoltà speciali concesse dal Papa alla Congregazione per il Clero figura, innanzitutto, la facoltà di trattare i casi di dimissione dallo stato clericale „*in poenam*, con relativa dispensa da tutti gli obblighi decorrenti dall'ordinazione, di chierici che abbiano attentato al matrimonio anche solo civilmente e che ammoniti non si ravvedano e continuino nella condotta di vita irregolare e scandalosa; e di chierici colpevoli di gravi peccati esterni contro il sesto comandamento”.

La seconda facoltà concede alla Congregazione autorità di intervenire „per infliggere una giusta pena o penitenza per una violazione esterna della legge divina o canonica”;

⁶⁰ Por. *Lettera circolare n. 2009 0556*, nr 9; D.G. ASTIGUETA, *Facoltà concesse alla Congregazione per il Clero*, dz. cyt., s. 31; F.R. AZNAR GIL, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, dz. cyt., s. 290.

mentre in casi veramente eccezionali e urgenti, e di mancata volontà di ravvedimento da parte del reo, si potranno anche infliggere „pene perpetue, non esclusa la dimissione dallo stato clericale, qualora le particolari circostanze lo richiedessero”.

Infine, la terza facoltà riguarda la dichiarazione della perdita dello stato clericale per i chierici che abbiano abbandonato il ministero „per un periodo superiore ai cinque anni consecutivi, e che persistano in tale assenza volontaria e illecita dal ministero”.

Queste facoltà non sostituiscono l'attuale normativa sulla perdita dello stato clericale stabilita dal can. 290 CIC, va vanno incontro – come ha spiegato nella radio vaticana il Card. Claudio Hummes, Prefetto della Congregazione per il Clero – alle „molte nuove situazioni alle quali la legge canonica non era in grado di dare adeguate risposte”. In questi casi, quando esiste la comprovata impossibilità di presentare da parte del sacerdote la richiesta per ottenere la dispensa dagli obblighi dello stato clericale e anche esistono gravi difficoltà nella celebrazione di un processo penale giudiziale, gli stessi ordinari possono avviare il processo amministrativo nei confronti di questi sacerdoti, salvo il loro diritto di difesa che deve essere sempre garantito. Però l'applicazione di questa procedura amministrativa non è automatica, ma deve essere approvata dalla Congregazione.